

NÁZEV PŘEDMĚTU	Počet hodin 1. ročník
Historický vývoj památkové péče	2
Kulturní dědictví hmotné a nehmotné	2
Movité kulturní památky	6
Depozitní fondy, péče o historický mobiliář	6
Archeologická památková péče	8
Péče o historické zahrady a parky	8
Celodenní exkurze k tématu historické zahrady a parky	8
Celkem hodin	40

NÁZEV PŘEDMĚTU	Počet hodin 2. ročník
Prezentace zpřístupněných památek a průvodcovská služba NPÚ	8
Péče o historické fotografie	2
Genealogie	4
Péče o nemovité kulturní památky	8
Péče o památky židovské kultury	6
Spolupráce s policií ČR při hledání odcizených památek	4
Celodenní exkurze k tématu Prezentace zpřístupněných památek	8
Celkem hodin	40
Celkem hodin za dva ročníky	80

Tab. 1. Učební plán Památkové akademie třetího věku pro první studijní běh 2019–2021. Zpracovala: Kateřina Pávková, 2019.

ke studiu na U3V středoškolské vzdělání a vzdělávací program je poté zakončen závěrečnou písemnou prací, což se po studentech A3V nevyžaduje.

Památková akademie si klade za cíl vzdělávat seniory v oblasti památkové péče, rozšiřovat jejich již nabyté odborné vědomosti a znalosti. Teorie, ale i příklady z praxe rozšiřují studentům poznatky o památkách a péči o naše kulturní dědictví. Vnímání památek pak může automaticky přecházet do jejich každodenního života. Mohou objevovat a pozorovat hodnoty vytvořené našimi předky s větším porozuměním. Studijní plán je koncipován tak, aby nabídl praktické informace a rady, podněcoval účastníky k dalšímu vzdělávání a případně je vedl k zapojení se do dobrovolnických aktivit na poli ochrany památek. Jako příklad dobrovolné činnosti, do které se mohou seniři po absolvování vzdělávacího programu zapojit, je např. údržba zámeckých parků a zahrad, pomoc v oddělení movitých památek při vyhledávání odcizených předmětů v internetových databázích či pomocné práce v konzervátorské dílně archeologického oddělení. Památková akademie zároveň vytváří vlnidné prostředí, které umožní seniorským účastníkům setkat se se skupinou podobně naladěných lidí a posilovat sociální kontakty.

Lektory vzdělávacího programu jsou z 90 % zaměstnanci Národního památkového ústavu, odborníci na daná témata výuky. Připravují celý vzdělávací proces tak, aby studenti nezatežovali nadměrným memorováním. Pomocí příkladů z praxe uvádějí lek-

toři učivo do souvislostí a posluchači si tak vše lépe ukládají do paměti. Zatímco děti a mladiství se učí s ohledem na perspektivu, dospělí lidé s ohledem na praktický výkon, seniři se učí „pro přítomný okamžik“. Při jakékoliv vzdělávací aktivitě určené pro seniory si příslušný edukátor musí vždy uvědomovat, že je to činnost či dobrovolná aktivita, kterou jediní konají dobrovolně. V rámci Památkové akademie je důležité, aby lektori přistupovali k účastníkům s empatií, porozuměním a nadhledem daným osobními prožitými zkušenostmi, aby při studiu nabízeli a poskytovali duchovní a psychosociální oporu.

První studijní běh 2019–2021 byl otevřen pro 82 posluchačů rozdělených do dvou studijních skupin. Výuka probíhá jednou měsíčně, v přednáškovém sále NPÚ v Praze 1, v domě U Voříkovských. Přednáškový sál a prostory, které slouží jako zázemí pro studenty (mázhauz), přispívají svým interiérem k příjemné atmosféře a estetickému dojmu při samotné výuce oboru památkové péče.

Jedním z trendů vzdělávací politiky EU, které sdílí i Česká republika, je celoživotní učení a ekonomická hodnota vzdělávání, která vyplývá z poměru nákladů a výnosů. Vzdělávání nám zvyšuje sociální a kulturní kapitál, z čehož vyplývá, že by současná společnost měla do vzdělávání investovat, aby se osobní, ale i společenská úroveň každého z nás zvýšila. Proto je třeba si uvědomit, jak pozitivní a přínosné je vzdělávání seniorů v oboru památkové péče i z pohledu výchovně-vzdělávacího. Seniři si v rámci celoživotního vzdělávání osvojují hodnotu a význam kulturního dědictví a tyto nabyté vědomosti a dovednosti potom v roli prarodičů (tato úloha a sociální role je nezastupitelná) mohou přenášet na další generace v rámci svých rodin. Rodina je primární sociální skupinou, do které se člověk rodí a ve které si osvojuje společenské hodnoty, normy a své postoje k sobě, ke svému okolí a k životu samotnému. Na výuku Památkové akademie lze nahlížet také jako na mezigenerační učení. Seniři budou umět svým vnoučatům lépe osvětlit, jak důležitá je ochrana památek a péče o ně a zároveň, že je jejich morální povinností uchovat je i pro budoucí generace.

Národní památkový ústav se tak stal první příspěvkovou organizací Ministerstva kultury České republiky, která vytvořila ustálený vzdělávací program pro seniorskou populaci a tím se systematicky zapojila do celonárodního strategického plánu na podporu aktivního stárnutí a mezigeneračního dialogu.

Bližší informace o studiu a o možnosti podání přihlášek do 2. studijního běhu 2021–2023 poskytně garantka programu Bc. Kateřina Pávková, odbor edukace a dalšího vzdělávání, generální ředitelství Národního památkového ústavu. E-mail: pavkova.katerina@npu.cz

Kateřina PÁVKOVÁ

Ze semináře spolku Omnium o historických dřevěných konstrukcích

1

Obr. 1. Pohled do sálu Starého purkrabství na Vyšehradě, kde probíhá seminář Historické dřevěné konstrukce a prvky, Praha 27. 2. 2020. Je to jedna z posledních památkářských akcí, která před nasazením jarních protiepidemických opatření mohla volně proběhnout. Foto: Vilém Faltýnek, 2020.

Specifickou součástí mnoha památkových objektů jsou dřevěné stavební konstrukce. Pojí se k nim určitá témata, která specialisté potřebují sdílet a diskutovat o nich. Nejnověji se o dřevěných konstrukcích a krovech z hlediska historického poznání i restaurátorské praxe hovořilo 27. února 2020 na semináři *Historické dřevěné konstrukce a prvky*, pořádaném neziskovou organizací Omnium, z. s., ve Starém purkrabství v Praze na Vyšehradě. V zaplněném sále Starého purkrabství se sešlo na šest desítek zájemců z okruhu památkářů, restaurátorů, řemeslníků a lidí spojených s církvemi a jejich majetkem, akci moderoval předseda spolku Omnium Jakub Děd.

O vstup do problematiky se postaral Ing. Jiří Bláha, Ph.D., z telčského centra Ústavu teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd ČR (ÚTAM AV ČR) v příspěvku *Chronotypologický vývoj historických krovů na našem území a regionální rozdíly*. Bláha se soustředil na vývoj od 14. století, což je období doložené na našem území dochovanými konstrukcemi krovů, a pro srovnání připojil i příklady z jiných evropských zemí. Představil krovky vaznicové, vazníkové (vlašské), krokevní (hambalkové), skružové, lamelové i lepené. Nezapomněl zmínit příspěvek českých zemí evropskému stavitelství, tedy stanový typ střechy, který známe například z kostela sv. Mikuláše v Lounech typického svou „trojstanovou“ střechou. Bláha je spoluautorem webu Mapa krovů,¹ chronotypologické internetové pomůcky, v níž je do-

■ Poznámky

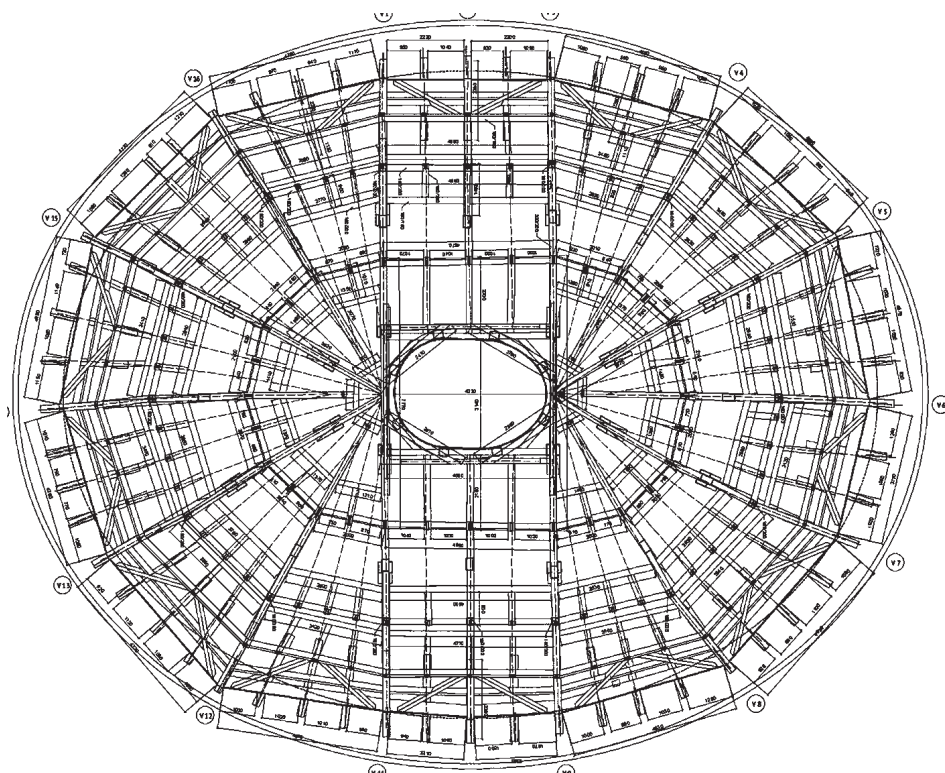
¹ Srov. Mapa krovů, <http://www.mapakrovu.cz/>, vyhledáno 19. 3. 2020.

Obr. 2. Zákres kupole kostela sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou dle běžných norem. Schéma je sice přesné a vyčerpávající, ale postup stavby nebo případné demontáže při rekonstrukci z něj nelze vyčíst. Převzato z: prezentace Ing. M. Navrátila, 2020.

sud zaneseno, popsáno a datováno 317 krovových konstrukcí z našeho území. „Chronotypologií máme na mysli dělení konstrukcí historických krovů do typologických skupin, variant a sledování jejich rozšíření v České republice,“ vysvětlil Bláha. Tým autorů Mapy krovů z ÚTAM AV ČR a Mendelovy univerzity v Brně sbírá údaje už několik desetiletí a od loňského roku je zanáší do internetové mapy. Řada z nich už dokonce od doby zdokumentování zanikla. Spoluauctory mapy jsou dendrochronolog Tomáš Kyncl, který poskytl většinu dendrochronologických datací, Jaroslav Buzek z ÚTAM a Ing. Miroslav Navrátil z Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně. Ten byl na semináři osobně přítomen a Jiřího Bláhu vystřídal u mikrofonu.

Miroslav Navrátil se zaměřuje na průzkum krovů a jejich poškození. Jako klíčový každodenní úkol své práce řeší zakreslování krovů. Na vyšehradsckém semináři představil ukázky historických zakreslení a plánů a věnoval se otázce, jak lze historické a dnešní zákresy interpretovat. Historické plány (spíše skici) měly blízko k truhlářské praxi a byly svým pojetím návodné, podobně jako stereotomické „sklápené“ nákresy, které jsou však u nás od konce 19. století téměř zapomenuty, ač se dodnes používají ve frankofonní oblasti. Skutečné plány věrně zobrazující konstrukční systémy staveb se objevují od dob baroka. Tehdejší důraz na půdorysné zakreslení odpovídal potřebám políra a truhláře. Dnešní zobrazovací prostředky realizované podle ČSN nejsou podle Navrátila schopny přehledně zachytit složitější krovové konstrukce. Jako příklad uvedl kupoli kostela sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou. Teprve rozfázované 3D zobrazení dokáže přehledně vyjádřit postup skladby střechy. „Bez tohoto zobrazení ani tesaři (opravující nebo rekonstruující krov, pozn. red.) nemusejí vždy pochopit, co vlastně mají na konstrukci měnit a jak se k jednotlivým částem mohou dostat. Museli by v konstrukci strávit opravdu velké množství času, aby dokázali jednotlivé prvky rozebrat,“ zdůraznil Navrátil. Podle něj přinese vlnu nových problémů a nepochopení zobrazovací systém BIM, protože projektant ovládající BIM obvykle nedisponuje zkušeností s konstrukcemi krovů a pro BIM klíčová metoda skenování objektů nedokáže proniknout ke skrytým konstrukčním prvkům. Plány zpracované v BIM podle jeho zkušenosti často neodpovídají realitě.

Ing. Irena Kučerová, Ph.D., z Ústavu chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko-technologické v Praze přispěla do progra-

mu semináře o dřevěných konstrukcích „nekonstrukčním“ tématem: problematikou *rozvláknování dřeva*. Jde o rozpad buněčné struktury dřevní hmoty například vlivem anorganických solí obsažených v retardérech hoření. Ze slov Ing. Kučerové vyplynulo, že ochrana dřeva před rizikem požáru pomocí přípravků obsahujících anorganické soli může přinést pouze nevelký zisk, oddálí obvykle okamžik vznícení o čas v řádu minut, což nevyváží jistě a trvalé poškození dřeva v důsledku chemického působení retardérů. Odstranění chemikálií z dřeva impregnovaného dřeva je snad složitě možné u menších prvků, ale v případě rozměrných stavebních konstrukcí dosud možné není. Při odstraňování změkklé hmoty („vaty plné solí“) z povrchu starých trámů se ztrácejí z dřevěných prvků i cenné stopy po opracování, tesařské značky atd., tedy jejich památkářská hodnota bere za své. Podle Kučerové by se používání anorganických solí mělo minimalizovat. Způsob jejich odstranění z dřevěných konstrukcí zatím nebyl nalezen.

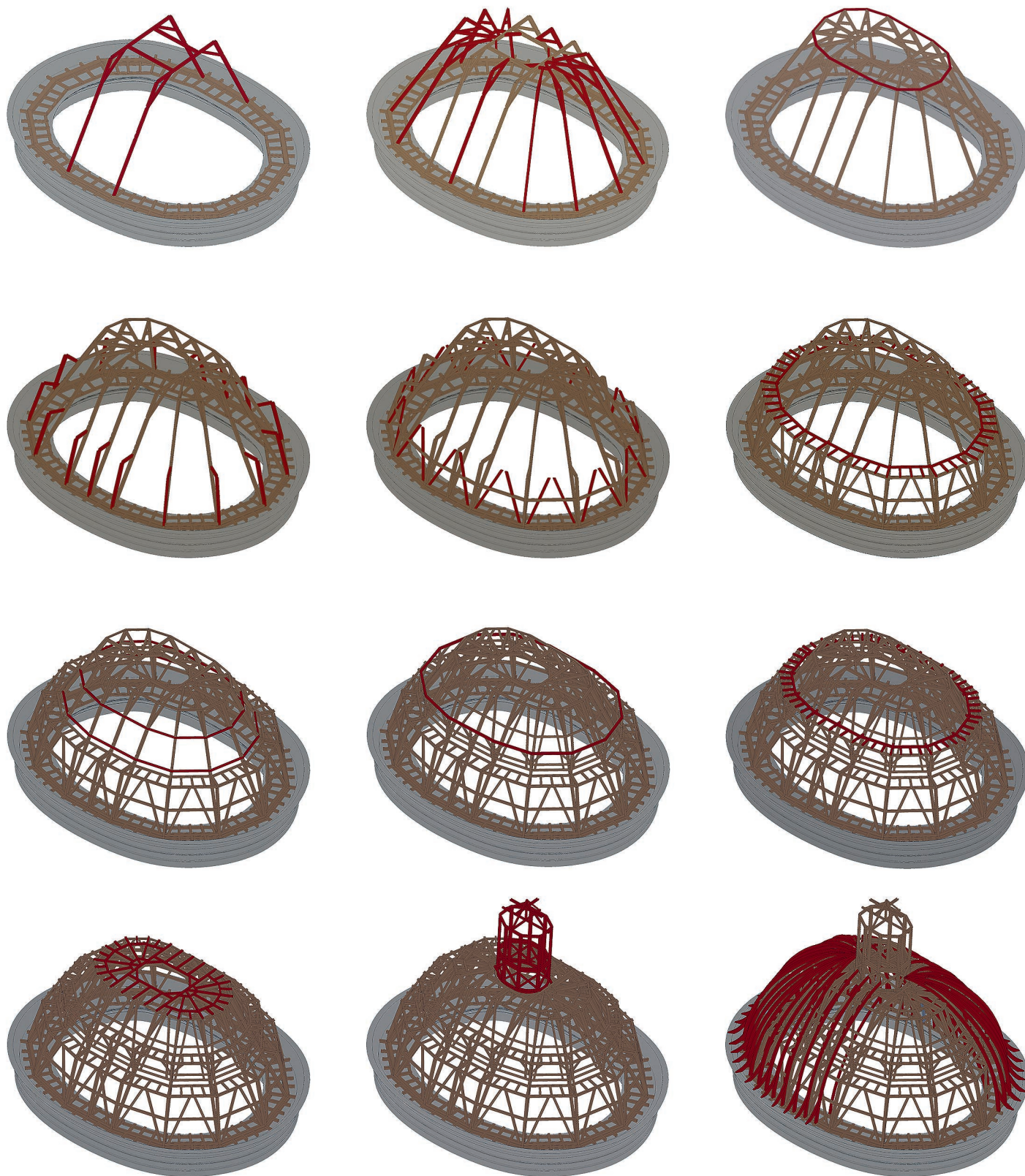
Obdobně destruktivní vliv na dřevo jako hoření mají také dřevokazný hmyz a houby. Ing. Josef Horák představil insekticidní a fungicidní přípravek *Xilix Gel*, který je určen k penetraci dřeva. Při povrchové aplikaci ošetřuje dřevo do hloubky několika centimetrů. Hlubší partie, případně nedostupné (zazděné) části konstrukcí je třeba kvůli aplikaci injektovat (navrtávat). Příspěvek Josefa Horáka měl komerční podtext, soustředil se na popis a aplikaci výrobku, neobsahoval konkrétní zkušenosti z praxe, a pravděpodobně i proto mu organizátoři vymezili menší

prostor. Nicméně v kontextu předchozího příspěvku vyvolal i takto pojatý vstup zajímavé otázky. Je moudré napouštět historické objekty látkami, o jejichž dlouhodobém působení zatím nic nevíme?

Dřevěný šindel – krytina pro 21. století – utopie, nebo realita? Ing. Jan Spěváček podniká v oblasti výroby a pokládky dřevěných šindelů. Proto ani tolik nepřekvapilo, že s více než 25letou zkušeností v této oblasti šindelovou krytinu podstatně hájí. Jeho názor je však opřený o desítky praktických realizací a není nekritický. Tato tradiční krytina byla považována za přežitou, nicméně na severní Moravě se tradiční řemeslná výroba udržela a dnes zažívá v celé republice návrat nejen na památkových objektech. Jan Spěváček představil základní typologii šindelů a způsobů kladení. Zatímco autoři publikace *Šindel – tradiční střešní krytina*² uvádějí jako maximální životnost šindelové střechy 50 let, podle Spěváčka může být až 80 let, ovšem za podmínky kvalitně vyrobených šindelů. „Kvalita štípání šindelů a zachování základních principů jejich výroby ovlivňuje stabilitu střechy dokonce víc než zvolený druh dřeva,“ uvedl Spěváček. Stejně důležitá je i jejich nepřetrži-

■ Poznámky

2 Vít Kolmačka – Jaroslav Novosad – Josef Polášek, *Šindel – tradiční střešní krytina*, Praha 2016, s. 7, v pdf dostupné na: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/19648-sindel-tradici-str-esni-krytina>, vyhledáno 19. 3. 2020.

3

Obr. 3. Zákres kupole kostela sv. Markély v Jaroměřicích nad Rokytnou v rozfázovaném perspektivním zobrazení s barevným odlišováním přidávaných částí krovu. Výňatek

z bohatší obrazové řady. Převzato z: prezentace Ing. M. Navrátila, 2020.

tá údržba. Šindelová střecha je dnes nákladná mj. i v důsledku nedostatku řemeslníků, kteří její výrobu a údržbu ovládají, ale dříve si každý chalupník dokázal vyrábět šindele sám. Proto nebyla vyloučena ani střecha bez údržby, jejíž životnost je podle Spěváčka maximálně 15 let. Chalupníkovi se totiž nová vlastnoručně vyrobená střecha vyplatila víc než ošetřování staré krytiny. Udržovaný šindel může ale podle Spěváčka za určitých okolností vydržet i déle než sto let. „V loňském roce jsme opravovali báb barokního kostela v Počepicích na Sedlčansku a ve spodní části báb se nachází evidentně originální šindel. Tomu napovídají kované hřebíky, jimiž je přitlučen,“ uvedl Spěváček. „Věž je datovaná přibližně 80. léty 18. století.“ Podle přednášejícího není velký rozdíl mezi smrkovým a modřínovým dřevem, přestože modřínové dřevo je obecně kvalitnější. Po krátké době se totiž jejich vlastnosti srovnají a dále záleží už pouze na umístění (střecha či svislá stěna) a údržbě.

Zahraniční zkušenosti s památkovou péčí představili ve dvou příspěvcích zástupci slovenského projektu Pro Monumenta³ Mgr. Daniela Zacharová, Ph.D., a Mgr. Ivan Farárik, oba z Památkového úřadu SR. Přestože se soustředili na představení projektu a jejich příspěvky se bezprostředně netýkaly dřevěných konstrukcí, získalo jejich vystoupení velkou pozornost. Daniela Zacharová hovořila o obecných východiscích, inspiracích a organizační formě projektu. Pro Monumenta se inspiroval nizozemským projektem Monumentenwacht⁴ a je zaměřen na preventivní údržbu památek jako způsob předcházení škodám většího rozsahu, k nimž by zanedbávání drobných poškození vedlo. Na rozdíl od Monumentenwacht nemá Pro Monumenta zázemí na úrovni regionální samosprávy, nýbrž byl integrován do nově vytvořeného oddělení slovenského státního Památkového úřadu. Ve struktuře úřadu si přitom zachovává jistou míru samostatnosti. Pracovníci Pro Monumenta komunikují přímo s vlastníky objektů. Pro Monumenta má tři regionální kanceláře (Trnava, Banská Štiavnica, Levoča) osazené vždy čtyřmi pracovníky a vybavené dodávkou jako jakousi mobilní dílnou, která navštěvuje objekty, na nichž došlo k poškozením a haváriím. „Prakticky to funguje tak, že nás vlastník objektu osloví (někdy na doporučení krajského Památkového úřadu), dohodneme výjezd, provedeme kompletní prohlídku objektu a diagnostiku problému. Naším ideálem je naučit majitele objektů pravidelné údržbě. Naše zásahy jsou často jen provizorním řešením, kterým se problém stabilizuje, a teprve potom je možné přistoupit k jeho řešení,“ vysvětlila Zacharová. Jako největší nepřítel památek se podle ní projevuje voda ve všech skupenstvích, a nejčastěji tedy jejich týmy řeší opravy střech a okapů.

Její kolega Ivan Farárik doplnil, že jako jednotlivci jsou všichni nuceni ovládat řadu oborů, disciplín a dovedností, aby v týmu dokázali vyřešit co nejširší

spektrum situací, teoreticky i prakticky. Představil řadu konkrétních kazuistik a mnohé se dotýkaly střech, a tedy i dřevěných krovů, například jejich poškození střelbou z 2. světové války, poškození lidových dřevostaveb nedostatečným větráním a temperováním, a došlo i na šindele. Přednášející potvrdil zkušenost, že bez údržby podléhá šindelová střecha rychlé destrukci, což může v důsledku vést k zániku celého objektu, takže by paradoxně v některých situacích udělal lepší službu neautentický plech než autentický šindel. Největší riziko ovšem podle něj spočívá v nezájmu o památkový objekt a neochotě pravidelně ho udržovat. Jako příklad složité situace uvedl jednoduše raně gotický kostelík v obci Rybník na středním Slovensku, který se zachoval v téměř intaktním stavu a obsahuje unikátní gotické nástěnné malby, nicméně počet zdejších věřících klesá, obyvatelé obce kostel dlouhodobě nechťejí, po generace je tu patrná touha srovnat ho se zemí. Teprve v roce 2014 se ho úsilím faráře podařilo rekonstruovat. „Ovšem pro koho?“ ptá se Farárik. „Kdo o něj bude v budoucnu pečovat?“

Seminář věnovaný dřevu uzavřel příspěvek Františka Ungra *Opravy hrázděné konstrukce špýcharu*. Praktik, tesař s bohatými zkušenostmi s opravováním dřevostaveb památkových objektů, představil svoji probíhající práci na obnově hrázděného špýcharu v Jesenici u Rakovníka. Budova čp. 97 je kulturní památkou od roku 1958 a představuje jeden z mála dokladů lidové hrázděné architektury v městečku. Ungr si získal pozornost publika zejména zaujatým detailním líčením konkrétních postupů opravy, které bohatě doprovázel fotografickou dokumentací. Také on se dotkl problematiky šindelů a prohlásil, že bez perspektivy pravidelné údržby (například v neobývaných objektech) nepovažuje jejich užití za smysluplné. Na střechu špýcharu v Jesenici bude proto letos po dokončení rekonstrukce vrácen eternit.

Seminář na Vyšehradě patří do řady Monumenta Viva, kterou pořádá Omnium s minimální podporou z veřejných zdrojů a s velkým osobním nasazením členů spolku už sedmým rokem; za tu dobu se podařilo zorganizovat stovky podobných akcí. Je jen škoda, že zvláště v případě takto praktického tématu a přítomnosti mnoha specialistů v publiku nedošlo ani na dotazy, ani na diskusi, která by mohla řadu témat posunout ještě dál. Jako prostor k navázání osobního kontaktu a pro výměnu zkušeností jsou ale i tak podobné akce neocenitelné.

Vilém FALTÝNEK

■ Poznámky

3 Srov. Pro Monumenta, <http://www.promonumenta.sk/>, vyhledáno 19. 3. 2020.

4 Srov. Monumentenwacht, <https://www.monumentenwacht.be/>, vyhledáno 19. 3. 2020.

10. výjezdní zasedání archeologů Národního památkového ústavu

Desáté setkání archeologů Národního památkového ústavu se odehrálo ve dnech 25.–26. dubna 2019, a to v sídle Metodického centra moderní architektury ve vile Stiassni v Brně.¹ Významnými hosty byli v tomto roce kolegové z Památkového úřadu Slovenskej Republiky.

Tématem byla jako vždy jedna ze základních specializací v rámci odborné činnosti NPÚ, tedy archeologie jako celek. Jednání byla rozdělena, také již tradičně, do jednotlivých bloků. V rámci prvního z nich² se ve své přednášce *Deset let setkávání archeologů Národního památkového ústavu. Pokus o bilanci a výhled* pokusil vedoucí odboru archeologie Generálního ředitelství (GnŘ) NPÚ Martin Tomášek srovnat situaci v archeologii před 10 lety a dnes. Konstatoval přitom, že nedošlo k žádné zásadní změně v legislativní oblasti, která by ve větší míře ovlivnila fungování oboru – lze tedy říci, že hlavní témata v podmínkách stabilního oboru archeologie v rámci organizační struktury NPÚ zůstávají stejná jako před deseti lety. Dále zmínil nový památkový zákon a konstatoval, že na Ministerstvu kultury vznikla na toto téma pracovní skupina. Archeologie, tak jak je dnes v zákoně obsažená, by se však tímto návrhem neměla měnit.

Po úvodním příspěvku už následovala bilance jednotlivých pracovišť. Jaroslav Podliska z Územního odborného pracoviště v Praze hovořil o zkušenostech z velkého archeologického pracoviště, kde dominuje snaha o mezioborovou a meziinstitucionální spolupráci v oblasti metodiky výzkumu a ochrany památek. Zajímavé je sledovat, jakým způsobem Praha zaznamenává jevy v oblasti památkové péče, které se zde objevují poprvé. V pražském ÚOP je zřejmý odklon od záchranné činnosti, větší důraz je naopak kladen na expertní činnost pracovníků v oblasti archeologické památkové péče, preventivní archeologii (včetně péče o dočasně spravované nálezy v konzervátorské dílně) a definování hodnot území (koncept významných archeologických ploch). Podstatné je i řešení „odborných dluhů“ z minulosti (zpracování starých záchranných archeologických výzkumů, neboli ZAV, náleзовého fondu) nebo účast v rámci vědeckých projektů, mezi něž patří projekty podpořené Grantovou agenturou České republiky (GAČR), Programem na podporu aplikovaného vý-

■ Poznámky

1 O organizaci setkání se postarali kolegové z NPÚ, ÚOP Brno.

2 První, úvodní blok se věnoval koncepčním prioritám oboru archeologie a jejich naplňování.